

*Шумка Михайлина, доцент кафедри
філософії та політології ТНЕУ
Матичак Назарій, студент групи Ф-11
факультету фінансів ТНЕУ*

СИМВОЛІЧНИЙ СВІТ МІФОЛОГІЇ ЯК «ВІЧНИЙ СВІДОК» ІСНУВАННЯ ІСТИНИ

Сучасну духовну культуру українського народу можна повністю зрозуміти після з'ясування тих першопочатків, що сформувалися в до – і християнський періоди, а після прийняття християнства дали нову якість, яка і є впродовж декількох століть душею народної культури, не дає їй загинути, навіть у найскладніших умовах нового часу.

Особливим світоглядним ядром первинної культури, особливою формою світосприйняття, чуттєвим, синкретичним уявленням про природу і суспільство є міфологія. Міф як цілісна оповідь може передбачити міф як слово [1]. Пізнання або мислення, яке було втілене в слові і було міфологічним мисленням або просто міфом. А. А. Тахо-Годі з точки зору на «міф» і «слово» визначила «велику смислову наповненість «міфу» як слова в його комунікативній функції і головним образом визначену вольову направленість слова, яке втілює в собі деякий інтенціональний акт людини, прагнення подіяти на співбесідника дійсно думкою, а не справою» [2, с. 80-81].

Наукове дослідження міфології як сектора міфології взагалі та загальнослов'янської міфології зокрема, вивчення проблеми з визначенням специфіки язичницького мислення розпочалося з середини XIX століття. У цьому руслі працювали Г. Буткевич, Е. Мелетинський, П. Толочко, Д. Яворницький, М. Брайтчевський, Б. Рибаків, Лосєв О. Ф., М. І. Костомаров, М. Максимович, О. О. Потебня, М. Сумцов, торкалися її й російські дослідники Ф. Буслав, О. Афанасєв, О. Веселовський, а також західноєвропейські філософи Юнг К. Г., Ф. Кессиді, Ф. Шеллінг, Г. Спенсер, Е. Тейлор, Л. Штенберг, Е. Кассієр, О. Фрейденберг, З. Фройд, К. Леві-Строс. Цікавими є глибинні дослідження слов'янської міфотворчості Я. Ф. Головацького, М. І. Костомарова, митрополита Іларіона, Георгія Булашева, І. Нечуя-Левицького, Боровського Я. Є. Проте ще зовсім не досконалим простежено той пласт духовної культури нашого народу, в якому крізь призму символу можна побачити глибину світогляду давніх слов'ян.

Давня міфологія з її найрізноманітнішими образами і символами – це не примітивна фантазмодорія наших предків, а закодовані знання про світобудову. «Міфологія є видумкою, якщо дивитися на неї з точки зору науки, ... а з точки зору самого міфичного розуміння, ні в якому випадку не можна казати, що міф є фікцією і грою фантазії...», «... міф є найвищою за своєю конкретністю, максимально інтенсивною і в великій мірі напруженою реальністю», – таке твердження є у О. Ф. Лосєва. За О. Ф. Лосєвим «Символічний пласт міфу може бути дуже складним. Міф ніколи не є тільки схемою, або тільки алегорією, але завжди і перш за все символом, і, вже будучи символом, він може вміщувати в собі схематичні, алегоричні й ускладнено-символічні пласти...» [3, с. 320]. Дійсно міфом можна охопити велику площину минулого і водночас витворити ним лише в декількох словах істинну суть реального.

Світогляд давніх слов'ян – міфи, вірування, звичаї, обряди – це своєрідний спосіб розуміння природної дійсності і людського життя [4, с. 28]. Світ уявлявся слов'янам-язичникам як єдиний живий космос, що охоплював усі частини видимої ним природи. Значення у міфі конструюються у формі рухливих образів, кожен з яких має багато значень, що виходить на якийсь один-єдиний образ-символ чи поняття. Певний спосіб матеріально-духовної життєдіяльності людини того чи іншого періоду, її культурної історії витворює образ світу. Носієм живих енергій світу є символ. Структура символів певної культурної спільноти утворює парадигму їх духовно-практичної життєдіяльності. Ними виступають обряди, притчі, завдяки яким завуальовані, сховані від сторонніх знання наділяються таємничістю, щоб утримати залежність долі даного роду, племені. Міфологічне мислення – це особливий вид світосприйняття, специфічне, образне, чуттєве уявлення про явища природи і суспільного життя, найдавніша форма суспільної свідомості. Воно являє собою творення в уявленні або за допомогою уявлень іншої дійсності – суб'єктивної, ілюзійної, котра служить не тільки для пояснення, скільки для оправдання визначених установ, для санкціонування визначеної свідомості та поведінки. Людське мислення на ранніх етапах свого існування ототожнювало все живе і неживе, надавало великого значення аналогії, оперувало різного роду магічними образами і символами.

У сприйнятті людей давнини міфи були чимось на зразок енциклопедії, в якій можна було знайти відповіді на всі питання людського буття. У своєрідній міфологічній формі сприйняття були злиті різні форми духовно-практичної діяльності людини. Міфологія стає вираженням єдиного можливого пізнання [5, с. 15].

Завдяки міфові не стільки пізнається дійсність, скільки переживається весь процес творення світу, в якому людина була співучасником вищих надприродних сил, творцем пізнання добра та зла. Характерними рисами міфосвідомості є олюднення навколишнього середовища, намагання пояснити світ за допомогою звичних антропоморфних образів, але найголовнішою ознакою міфу є його глибока символічність. Первісному мисленню притаманне мислення із певною системою знаків (тотем, табу тощо). Зображувальні предмети не втрачаючи своєї конкретності, можуть ставати одночасно знаками інших предметів або явищ, а це значить, що вони символічно замінюють їх. Таким чином, в процесі пізнання на ранніх етапах міфологічного мислення утворювалися спершу стихійно, а пізніше у конкретній формі символи, які виражали прагнення людини до пізнання оточуючого світу. Людська свідомість почала оволодівати символами тоді, коли компонентами її досвіду ставали емоції, вірування, образи поведінки відносно інших компонентів її досвіду. У символі, під покровом міфу, скривалася найзаповітніша істина, яка зберігалася для майбутніх поколінь. Проте істина могла бути захована не тільки в символах, а й в байках, казках, алегоріях та обрядах. Символ не тільки зберігає істину протягом певних століть, але й служить вічним свідком існування цієї істини. За твердженнями Анни Безант: «призначення символу – заховувати істину, щоби вона з часом могла з'явитися на світ, щоби люди знову увірували в неї» [6, с.103; с.271].

Ніякий чуттєвий образ не може адекватно виразити духовний зміст і ідеальне значення смисложиттєвих предметів так як символ. Як зазначає Х.-Г. Гадамер: «... символ це знакове заміщення; він передбачає метафізичний зв'язок видимого обрису і невидимого визначення, ця «точка перетину» двох сфер лежить в основі всіх форм релігійних культів, так само близько лежить і застосування символу у сфері естетичного і надчуттєвого» [7, с. 118-119].

Основним завданням символу було відтворення найважливіших питань людської культури, проблем взаємовідношення людини і світу. Процес розвитку людської культури з її формами і способами відношення людини і світу

можна уявити як історію образів. Символи міфологічного світобачення давніх українців виражали прагнення людей до пізнання оточуючого світу. На певних етапах мислення були свої форми символічного відображення людини і природи. Це були символи, котрі відображали ідею центру світу, ієрархію буття, динаміку, рух у собі. Символічні комплекси, котрі були сформовані міфологізованою традицією давніх українців, входять в мовну тканину нового мистецтва, проте їхня смислова значимість змінюється: із витворених міфологією і релігійних утворень, спрямованих на розкриття вищих істин та ідей, вони стають або концентрованим вираженням загальнокультурного духовно-практичного досвіду або стилістичними символічними формулами, які можуть послужити основою для нових ідеалів та ідей.

Список використаної літератури

1. Потебня А. А. Эстетика и поэтика. М.: Сборник «Искусство», 1976. 614 с.
2. Тахо-Годи А. А. Миф у Платона как действительное и вображаемое // Платон и его эпоха. К 2400 – летию со дня рождения. Сб. ст. АН СССР Ин.-т филос. М.: Наука. 1979. 318 с.
3. Люсев А. Ф. Философия. Мифология. Культура. М.: Политиздат. 1991. 525 с.
4. Історія філософії на Україні. В 3-х томах. Т.І. К., 1989. 398 с.
5. Фрейденберг О. М. Миф и литература древности. М., 1978. 302 с.
6. Безант Анни. Загадки жизни и как теософия отвечает на них. СП. «Интерграф Сервис» Москва, 1994. 271 с.
7. Гадамер Х.-Г. Современная герменевтика и герменевтическая традиция // История современной зарубежной философии: компаративистский подход. СПб., 1997. 480 с.
8. Шумка М. Л. Проблема словесного символу в дослідженнях українських мовознавців Вплив суспільних наук на процес розвитку суспільства: можливе та реальне: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 2–3 березня 2018 року). Київ: ГО «Київська наукова суспільнознавча організація», 2018. 112 с. С. 91-97.
9. Шумка М. Л. Символізм у філософській культурі Києворуської доби // Наукові зап. Терноп. держ. педагогіч. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Філософія, економіка, соціологія. № 2 Тернопіль, 1999. С.71-74.
10. Шумка М. Л. Українська національна символіка як репрезентант національної ідентичності // Актуальні проблеми філософії та соціології. Науково-практичний журнал. Випуск 9. Одеса. 2016. С. 180-198.
11. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. 250 с.